

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КУЗЬОМА Віталій Вікторович

УДК 631.11(477.73):332.34

**ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ
ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(економіка сільського господарства і АПК)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Миколаївському державному аграрному університеті Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Червен Іван Іванович,
Миколаївський державний аграрний університет,
завідувач кафедри організації виробництва
та агробізнесу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Лагодієнко Володимир Вікторович,
Міжнародний університет бізнесу і права,
директор Інституту економіки та управління;

кандидат економічних наук, доцент
Лазарева Олена Володимирівна
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
доцент кафедри державної політики і менеджменту.

Захист відбудеться «6» липня 2011 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 у Миколаївському державному аграрному університеті за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни 9, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Миколаївського державного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Карпенка, 73.

Автореферат розісланий «3» червня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ф. Клочан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах у зв'язку зі зниженням рівнів забезпеченості та ефективності використання виробничого потенціалу все більш гострою стає проблема інтенсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств, вирішення якої забезпечить досягнення їх економічного зростання. Саме останнє формує відповідні основи соціально-економічного прогресу суспільства, сприяє збільшенню національного багатства та покращенню добробуту кожної людини, полегшує розвиток суспільства в умовах обмеженості ресурсів.

Світова практика доводить, що ефективний розвиток сільського господарства можливий лише на основі його інтенсифікації, яка має базуватися на інноваційних засадах і активному впровадженні науково-технічного прогресу.

По проблемам забезпечення економічного зростання, інтенсифікації виробництва та її ефективного розвитку у сільському господарстві в умовах ринкової економіки проводили дослідження такі вчені: М.Д.Агаларханов, В.Я.Амбросов, В.Г.Андрійчук, І.М.Буздалов, А.Гальчинський, В.М.Геєць, М.А.Голік, В.Г.Десятов, В.П.Єфимов, В.Д.Камаєв, В.В.Лагодієнко, О.В.Лазарева, Я.Б.Лапкес, В.П.Логінов, І.І.Лукінов, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, О.М.Онищенко, Б.Й.Пасхавер, Н.Переверзієв, Д.К.Прейчер, І.Н.Романенко, П.Т.Саблук, А.І.Сокол, Л.С.Тарасевич, К.Г.Телешко, М.М.Федоров, І.І.Червен, Л.А.Шепотько, В.В.Юрчишин та ін. Проте слід вказати, що незважаючи на досить велику кількість наукових праць низка питань, пов'язаних із вказаною проблемою, залишається не до кінця вивченою і потребує подальшої поглибленої розробки.

Теоретична і практична значимість та недостатня наукова розробленість питань, що пов'язані із забезпеченням економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування в нинішніх умовах, зумовили вибір теми даного дисертаційного дослідження, визначили її мету та основні завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у відповідності з планом науково-дослідної роботи Миколаївського державного аграрного університету за темою «Організаційно-економічні засади забезпечення економічного зростання в АПК» (№ДР 0106U009689).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково обґрунтованих засад та практичних рекомендацій щодо забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. Для досягнення поставленої мети в роботі ставилися та вирішувалися наступні завдання:

- дослідити сутність, основні фактори і значення економічного зростання та інтенсифікації виробництва;
- визначити особливості і проблеми інтенсифікації використання земельних угідь;
- розглянути та поглибити існуючі методичні підходи до оцінки розвитку

інтенсифікації землекористування;

- проаналізувати ретроспективу та сучасний стан розвитку аграрних підприємств;

- провести аналіз факторних показників розвитку інтенсифікації землекористування;

- здійснити оцінку результативності розвитку інтенсифікації використання земельних угідь;

- обґрунтувати напрями удосконалення спеціалізації, оптимізації розмірів підприємств та подальшого розвитку агропромислової інтеграції і кооперації;

- визначити дієві заходи щодо зміцнення та підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств;

- запропонувати напрями покращення організації реалізації виробленої продукції та удосконалення економічних механізмів землекористування;

- висвітлити існуючі підходи до грошової оцінки земель і визначити основні напрямки її удосконалення.

Об'єктом дослідження є процеси організації забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні аспекти, пов'язані із забезпеченням економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування.

Методи дослідження. Теоретична і методологічна основи дослідження базуються на використанні сучасних положень економічної теорії, наукових концепцій та теоретичних розробок вітчизняних і зарубіжних вчених з питань забезпечення економічного зростання в діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. У процесі дослідження були застосовані наступні методи: діалектичний (при узагальненні теоретичних і методичних засад, пов'язаних із дослідженням сутності, основних факторів і значення економічного зростання та інтенсифікації виробництва); монографічний та системного аналізу (при вивченні теоретичних основ досліджуваних проблем, вітчизняного та зарубіжного досвіду, аналізі існуючих підходів щодо грошової оцінки землі); кореляційно-регресивний (для виявлення впливу величини виробничих витрат на розміри прибутку з 1га сільгоспугідь); економіко-математичного моделювання (для мінімізації виробничих витрат, оптимізації структури посівних площ і обсягів виробництва, переробки зерна та соняшнику в конкретному підприємстві); статистичних групувань (за розмірами виробничих витрат на 1га, площ сільськогосподарських угідь в цілому, зернових і соняшнику, за частками зерна і насіння соняшнику у грошовій виручці від рослинництва і тваринництва в цілому – з метою визначення їх впливів на показники ефективності діяльності аграрних підприємств); аналітичний і графічний (при дослідженні ретроспективи та сучасного стану розвитку аграрних підприємств, аналізі факторних і результативних показників розвитку інтенсифікації землекористування); індексний (при вивченні обсягів валової продукції сільськогосподарства, її виходу в розрахунку на 1га та 1 грн грошової оцінки сільськогосподарських угідь, розмірів виробничих витрат на 1га і 1ц основних

видів сільськогосподарської продукції).

Інформаційною базою для проведення дисертаційного дослідження слугували: офіційні нормативно-правові акти законодавчого та адміністративного регулювання соціальних і економічних процесів в аграрній сфері, методичні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державного комітету України із земельних ресурсів, Державного комітету із статистики України, Головних управлінь статистики та Держкомзему у Миколаївській області, дані річної фінансової, статистичної звітності та вибіркового обстеження сільськогосподарських підприємств, матеріали наукових конференцій і публікації вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

– обґрунтовано доцільність поділу узагальнюючих показників, які характеризують інтенсифікацію виробництва, на три групи: 1) ті, що характеризують рівень інтенсивності; 2) ті, які відображають ефективність інтенсифікації; 3) ті, що поєднують в єдине ціле і фактори інтенсифікації, і рівень її ефективності;

– в єдину систему поєднані наступні три групи факторів, що сприяють підвищенню ефективності використання сільськогосподарських земель: *інтенсифікації* (застосування науково обґрунтованих доз добрив, біостимуляторів, меліорації, новітньої техніки та інноваційних технологій, високоефективних сортів сільськогосподарських культур та ін.), *екологічного оздоровлення* (гіпсування та вапнування ґрунтів, протиерозійну систему їх охорони, консервація малопродуктивних земель, впровадження ресурсозберігаючих технологій); *управління процесами сільськогосподарського землекористування* (удосконалення нормативно-законодавчого забезпечення, впровадження автоматизованих систем Державного земельного кадастру та управління якістю ґрунтів, паспортизація сільгоспземель, екологічний моніторинг та агроекологічна паспортизація та ін.);

удосконалено:

– методичні підходи до здійснення економічно обґрунтованої грошової оцінки земельних угідь сільськогосподарських підприємств: *нормативний метод* (який передбачає враховувати не лише урожайність сільськогосподарських культур, а й розміри витрат, використовуючи при цьому єдиний інфляційний коректор; грошову оцінку проводити з урахуванням меліоративного та культуртехнічного стану) та *експертний метод* (при якому очікуваний дохід розраховувати, застосовуючи по провідних для даного цінового регіону видах аграрної продукції прогностичні середньозважені ціни реалізації, а по інших – шляхом попереднього їх перерахування в умовне зерно);

– сутність понять економічного зростання, яке не слід обмежувати лише збільшенням доходів суб'єктів господарювання, оскільки воно має призводити й до покращення соціальних умов та інтенсифікації виробництва, що являє собою процес, в основі якого лежить зростання вкладень коштів та уречевленої праці на одиницю земельної площі з метою одержання з неї більших обсягів високоякісної і дешевої продукції;

– перелік факторів економічного зростання та інтенсифікації аграрного виробництва (перше включає всі виробничі і соціальні умови розвитку підприємства, а також основні складові державного регулювання, а другий – застосування прогресивної техніки, передових технологій і кращих засобів хімізації, продумане здійснення меліоративних операцій, вибір економічно обґрунтованих напрямків спеціалізації, концентрації та кооперації виробництва, агропромислової інтеграції, раціональну організацію виробництва, підбір висококваліфікованих кадрів, ефективне їх використання та удосконалення управління, забезпечення сільгосппрацівникам належних соціальних умов та ін.);

– основні напрямки забезпечення економічного зростання в діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсивного землекористування (удосконалення спеціалізації, оптимізація їх розмірів, розвиток агропромислової інтеграції та поглиблення кооперування, зміцнення та підвищення ефективності використання виробничого потенціалу, удосконалення економічних механізмів землекористування);

набули подальшого розвитку:

– необхідність застосування для оцінки інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, в тому числі – і використання земельних угідь як натуральних, так і вартісних показників (перевагу пропонується надавати першим, оскільки на їх величини в меншій мірі впливають ринкові умови та інфляційні процеси);

– заходи державного регулювання земельних відносин, до яких віднесено: звільнення землекористувачів від сплати податку на земельні ділянки, на яких здійснюється рекультивация або сільськогосподарське освоєння; запровадження низки юридичних і економічних санкцій за погіршення якості земель; здійснення бюджетного фінансування робіт по відновленню земель, які не з вини сільгоспкористувачів зазнали порушення; надання кредитних і податкових пільг лише тим землекористувачам, які здійснюють відтворення родючості ґрунтів за власні або позичені ними кошти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в утому, що в дисертації поглиблено дослідження та визначено науково-практичні засади і концептуальні підходи до розв'язання проблеми забезпечення економічного зростання в діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. Крім того, з тим запропоновано низку заходів щодо удосконалення економічних механізмів раціонального землекористування та уточнено методичні підходи до здійснення належної грошової оцінки земельних угідь сільськогосподарських підприємств.

Одержані в результаті наукових досліджень автора розробки щодо уточнення сутності і факторів економічного зростання та інтенсифікації виробництва, методичних підходів до оцінки розвитку інтенсифікації землекористування, основних напрямів реалізації виробленої сільськогосподарськими товаровиробниками продукції, комплексу конкретних заходів по зміцненню та підвищенню ефективності використання виробничого потенціалу вже впроваджуються в практику аграрного сектору економіки Миколаївщини, що підтверджується довідкою Головного управління

агропромислового розвитку Миколаївської облдержадміністрації (№82/06/09-01-29/11 від 22.03.2011 р.). Пропозиції, зроблені за результатами вирішення економіко-математичної задачі по мінімізації виробничих витрат і оптимізації структури посівних площ (з переробкою продукції зерна та соняшнику) прийняті для впровадження ЗАТ «Веселинівська МТС» Веселинівського району (довідка №86 від 23.03.2011р.). Розробки здобувача протягом ряду років використовуються у навчальному процесі Миколаївського державного аграрного університету при викладанні курсів: «Економіка сільського господарства», «Організація сільськогосподарського виробництва» (довідка №747 від 04.04.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана автором самостійно. Наведені в дисертації наукові результати з теоретико-методологічних і прикладних питань, висновки і рекомендації щодо забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування, є особистими розробками автора. Матеріали наукової статті, підготовленої у співавторстві, використані у дисертації лише в частині, яка належить особисто здобувачеві.

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень, висновки і практичні розробки дисертанта доповідалися та обговорювалися на 10 науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Формування та функціонування аграрних ринків та їх інфраструктури» (м. Мелітополь, 2007 р.); «Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектора» (м. Харків, 2009 р.); «Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи» (м. Житомир, 2010 р.); «Облік, контроль та аналіз на підприємствах АПК: стан та перспективи розвитку» (м. Вінниця, 2010 р.); *всеукраїнських* – «Наукова конференція молодих учених» (м. Умань, 2007 р.); «Державна політика та стратегія реформування економіки України у XXI сторіччі» (м. Полтава, 2007 р.); «Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації» (м. Миколаїв, 2007 р.); *регіональних* – «Тенденції та закономірності розвитку обліково-аналітичного забезпечення в Україні» (м. Миколаїв, 2007 р.); Причорноморська науково-практична конференція професорсько-викладацького складу Миколаївського ДАУ (м. Миколаїв, 2007р., 2009р).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені у 15 наукових працях загальним обсягом 4,29 ум. друк. арк., у тому числі 7 статтях (з них 6 одноосібні) – у фахових виданнях обсягом 2,73 ум. друк. арк., 8 – в інших наукових виданнях обсягом 1,28 ум. друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 234 сторінки комп'ютерного тексту, з яких основна частина займає 169 сторінок. Робота містить 31 таблицю (18 сторінок), 9 рисунків (5 сторінок) і 16 додатків (40 сторінок). Список використаних джерел нараховує 238 найменувань (25 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано її мету та головні завдання, визначено об'єкт, предмет, методологічні засади дослідження,

розкрито наукову новизну та практичну цінність роботи, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретичні та методичні основи економічного зростання на базі інтенсифікації землекористування в аграрному секторі АПК»** розглянуто сутність, основні фактори і значення економічного зростання та інтенсифікації виробництва, розкрито особливості і проблеми інтенсифікації використання земельних угідь та обґрунтовано методичні підходи до оцінки розвитку інтенсифікації землекористування.

Встановлено, що висвітлення сутності поняття економічного зростання та інтенсифікації виробництва у науковій літературі відзначається різноманітністю визначень вчених щодо даних категорій. У дисертаційній роботі запропоновано авторське визначення сутності поняття «економічного зростання», яке не слід обмежувати лише збільшенням доходів суб'єктів господарювання (оскільки воно має призводити не тільки до підвищення ефективності виробничої діяльності господарських формувань, а і до покращення соціальних умов життя їх працівників і населення в цілому) та поняття «інтенсифікації виробництва», що являє собою процес, в основі якого лежить зростання вкладень коштів і уречевленої праці на одиницю земельної площі з метою одержання з неї більших обсягів високоякісної і дешевої продукції на основі запровадження досягнень науки і передового досвіду, забезпечення використання наявного виробничого потенціалу та покращення соціальних умов життя сільського населення.

У процесі дослідження встановлено, що на забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування впливає комплекс взаємопов'язаних факторів, які визначають рівень економічного зростання і тенденції розвитку інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах.

Ураховуючи специфіку сільського господарства, для оцінки інтенсифікації землекористування необхідна система показників, яка має включати як натуральні, так і вартісні показники. Встановлено, що більш прийнятними з них є перші, оскільки при їх обчисленні ми позбавляємося від впливу ціни, собівартості та джерел формування значень окремих показників рівня інтенсифікації.

Оскільки занадто великий набір показників інтенсифікації ускладнює її аналіз, то поряд із їх системою необхідні і узагальнюючі показники. Одні з них можуть характеризувати рівень інтенсивності виробництва, другі – результативність інтенсифікації, а треті поєднують і її фактори, і результативність. У результаті проведеного автором дослідження визначено, що найбільш прийнятним із узагальнюючих показників є рентабельність.

У другому розділі **«Розвиток аграрних підприємств та інтенсифікації їх землекористування»** проаналізовано ретроспективу та сучасний стан розвитку аграрних підприємств, проведено аналіз факторних показників розвитку інтенсифікації землекористування і здійснено оцінку результативності розвитку останньої.

Сільське господарство займає провідне місце в економіці Миколаївської області. Тому землям сільськогосподарського призначення в ній приділяється досить значна увага. Як свідчать результати проведених нами досліджень, за

останні 14 років загальна земельна площа всіх категорій господарств Миколаївщини залишалася незмінною, однак водночас відбулися деякі трансформаційні зміни в її складі (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка площ земельних угідь по Миколаївській області*

Показники та види угідь	Усі категорії господарств				Сільськогосподарські підприємства			
	1995р.	2000р.	2005р.	2009р.	1995р.	2000р.	2005р.	2009р.
Площа, тис.га:								
сільгоспугіддя – всього	2020,6	2013,3	2010,8	2009,4	1859,0	1587,8	1063,5	1070,4
у т.ч.:								
рілля	1703,1	1698,0	1697,7	1698,2	1593,4	1428,5	986,6	1007,2
багаторічні насадження	41,6	36,5	36,1	36,2	30,2	22,9	15,9	14,3
сіножаті та пасовища	275,9	278,8	277,0	275,0	235,4	133,4	60,6	48,9
Інші землі	437,9	445,2	447,7	449,1	164,1	45,3	23,9	17,8
Загальна	2458,5	2458,5	2458,5	2458,5	2023,1	1633,1	1087,4	1088,2
Структура, %:								
Сільгоспугіддя угіддя – всього	82,2	81,9	81,8	81,7	91,9	97,2	97,8	98,4
у т.ч.:								
рілля	69,3	69,1	69,0	69,1	78,8	87,5	90,7	92,5
багаторічні насадження	1,7	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,3
сіножаті та пасовища	11,2	11,3	11,3	11,2	11,6	8,2	5,6	4,5
Інші землі	17,8	18,1	18,2	18,3	8,1	2,8	2,2	1,6
Загальна площа	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Частка сільгоспідприємств (%) в площі:								
сільгоспугідь - всього	x	x	x	x	92,0	78,9	52,9	53,3
у т.ч.:								
ріллі	x	x	x	x	93,5	84,1	58,1	59,3
багаторічних насаджень	x	x	x	x	72,6	62,7	44,0	39,5
сіножатей та пасовищ	x	x	x	x	85,3	47,8	21,9	17,8
Інших земель	x	x	x	x	37,5	10,2	5,3	3,9
Загальний земельний площі	x	x	x	x	82,3	66,4	44,2	44,3

* – розраховано за даними Статистичного збірника «Сільське господарство Миколаївщини»

Стосовно змін у земельних площах сільськогосподарських підприємств Миколаївщини слід вказати, що загальний їх розмір, хоча і коливався по роках, але в 2009 р. був в 1,86 раза меншим, ніж у 1995 р. Причому, скорочення площ сільгоспугідь відбулося практично по всіх їх складових. А це призвело до загального зменшення питомої ваги сільськогосподарських формувань у земельних площах області.

Більшість сільськогосподарських підприємств Миколаївщини у зв'язку зі скрутним фінансовим станом не в змозі забезпечувати належний рівень виробничих витрат на одиницю площі. Між тим, як показало здійснене автором групування 418 сільгоспідприємств Миколаївської області, збільшення виробничих витрат на 1га сільгоспугідь призводить до підвищення розмірів прибутків від рослинництва і тваринництва (табл.2).

В розмірах виходу валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.) в розрахунку на 1га і 1 грн грошової оцінки сільськогосподарських угідь по аграрних підприємствах Миколаївської області у 2000-2009 рр. мали місце значні коливання.

Таблиця 2

Залежність рівня прибутковості сільськогосподарської діяльності аграрних підприємств Миколаївської області від розмірів виробничих витрат на 1га сільгоспугідь за 2008 рік*

Показники	Групи господарств за розмірами виробничих витрат на 1га, грн					По всіх групах
	I до 700	II 701-1100	III 1101-1500	IV 1501-1900	V понад 1900	
Кількість господарств у групі, од.	60	99	112	54	93	418
Середній розмір виробничих витрат на 1га сільгоспугідь, грн	552,67	922,17	1305,83	1680,02	2682,32	1592,39
Прибуток від рослинництва і тваринництва у розрахунку на 1га сільгоспугідь, грн	110,53	190,02	210,09	274,13	439,43	269,56

* за даними річних звітів сільськогосподарських підприємств області

За основною частиною показників віддача сільськогосподарських земель Миколаївщини в 2009 р. проти 1995 р. була більш високою. Але у 2009 р. в порівнянні з 2008 р. і в області, і в більшості її районів мало місце зниження рівня землевіддачі (табл.3).

Таблиця 3

Вихід валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.) в розрахунку на 1га і 1 грн грошової оцінки сільськогосподарських угідь по аграрних підприємствах Миколаївської області, грн *

Показники	Роки							Індекс 2009 р. до 1995р.
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Вихід на 1га сільгоспугідь валової продукції сільського господарства	963,85	639,19	1156,37	1353,07	735,96	1622,97	1573,15	1,63
у т.ч.: рослинництва	641,85	515,62	996,71	1177,94	560,49	1442,85	1364,16	2,12
тваринництва	322,00	123,57	159,66	175,13	175,47	180,11	208,99	0,65
Припадає валової продукції сільського господарства на 1 грн грошової оцінки сільгоспугідь	0,32	0,09	0,15	0,18	0,09	0,18	0,16	0,5

* розраховано за даними статистичних збірників «Сільське господарство Миколаївщини» та за даними Головного управління державного комітету України із земельних ресурсів у Миколаївській області

У третьому розділі «**Основні напрями послідовного економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсивного землекористування**» висвітлені напрями удосконалення спеціалізації, оптимізації розмірів підприємств та подальшого розвитку агропромислової інтеграції і кооперації, визначено дієві заходи щодо зміцнення та підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств, покращення організації реалізації виробленої продукції та удосконалення економічних механізмів землекористування, висвітлено існуючі підходи до грошової оцінки земель і визначено основні напрями її удосконалення.

Важливим напрямком інтенсифікації аграрного виробництва є удосконалення спеціалізації сільськогосподарських підприємств. Як показало проведене нами групування, спеціалізацію більшості з них, слід поглиблювати на виробництві зерна і насіння соняшнику. Здійснені нами групування сільськогосподарських підприємств Миколаївщини також свідчать про переваги тих з них, що мають більші площі сільгоспугідь, зі зростанням яких з'являється

можливість забезпечення підвищення рівнів інтенсивності. Майже аналогічні результати одержані нами і у групуваннях господарств за розмірами площ зернових культур і соняшнику.

Для усунення надмірної розораності сільськогосподарських угідь необхідно частину ріллі переводити в інші їх види із використанням культур-інтродуцентів – люцерни, конюшини, еспарцету та ін. З метою мінімізації виробничих витрат і оптимізації структури посівних площ (з переробкою зерна та соняшнику) для ЗАТ «Веселинівська МТС» Веселинівського району Миколаївської області нами розроблено економіко-математичну модель розвитку підприємства.

У результаті рішення економіко-математичної задачі визначені оптимальні посівні площі культур для досліджуваного господарства. Крім того, по більшості видів як сільськогосподарської, так і виготовлюваної з неї промислової продукції відбудеться зростання обсягів їх виробництва та реалізації. У результаті цього, як видно з табл.4, буде досягнуто збільшення загального прибутку підприємства (в 6,12 раза) і рівня рентабельності (в 8,54 раза).

Таблиця 4

**Фактичні та проектні (одержані за результатами вирішення ЕОМ)
основні показники ефективності діяльності ЗАТ «Веселинівська МТС»
Веселинівського району**

Показники	Фактично за 2009 р.	За проектом	Індекс проекту до факту 2009 р.
Вартість товарної продукції підприємства (у фактичних цінах 2009 р.) в цілому:			
- загальна, тис.грн	4970,8	5753,0	1,16
- на 1га сільгоспугідь, грн	1897,25	2195,80	1,16
- на 1 грн витрат, грн	1,30	2,09	1,61
Прибуток підприємства:			
- загальний, тис.грн	490,8	3004,0	6,12
- на 1га сільгоспугідь, грн	187,33	1146,56	6,12
Рівень рентабельності, %	12,8	109,3	8,54

У системі заходів щодо забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування досить вагоме місце повинно належати агропромисловій інтеграції (при цьому важливу роль мають відігравати оптимізація розмірів сировинних зон переробних підприємств, транспортних потоків сировини і технологічних відходів переробки, покращення використання побічної продукції, сприяння процесам спеціалізації і концентрації аграрних підприємств, вирішенню їх соціальних проблем) та обґрунтованому здійсненню їх кооперування (яке забезпечує одержання на одиницю затрат максимумів продукції та прибутків, за умови державного регулювання і підтримки його розвитку).

Для зміцнення виробничого потенціалу підприємств та підвищення ефективності його використання потрібно розвивати лізинг, створювати МТС та ринок частково зношеної техніки, активізувати технічний сервіс, який здійснюється обслуговуючими кооперативами. Із технологій вирощування сільськогосподарських культур найбільш прийнятними сьогодні є «No-till»-технології, а також контурно-меліоративна організація території.

З метою покращення використання робочої сили необхідно насамперед удосконалити оплату їх праці та орендні відносини (розміри орендної плати мають бути диференційованими в залежності від рівня ефективності використання сільськогосподарських земель; орендарі повинні своєчасно і в повному обсязі розраховуватися з орендодавцями; держава ж має здійснювати суворий контроль за використанням орендованих земель, підвищенням їх родючості та покращенням екологічного стану).

Як показали наші дослідження, основними причинами низької віддачі земельних угідь є непродумана цінова політика держави, недосконалість використовуваних технологій виробництва, недотримання сівозмін, недостатнє використання добрив, невиконання природоохоронних і меліоративних заходів. Ситуація, що склалася нині у сфері земельних відносин, спричинена відсутністю відповідної державної земельної політики, належного механізму її реалізації, економічно обґрунтованої системи фінансового механізму регулювання земельних відносин, продуманого земельного законодавства, вираженої політики розвитку ринку сільськогосподарських земель.

Для підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь необхідно застосовувати цілу низку факторів інтенсифікації, економічного оздоровлення та управління процесами сільськогосподарського землекористування. Розроблена нами схема факторів, які сприяють цьому, наведена на рис.1.

Ефективний економічний механізм землекористування повинен включати економічні, правові, організаційні механізми управління, що проявляються через обґрунтовані ціноутворення, фінансування, кредитування, оподаткування, захист інтересів вітчизняних товаровиробників та ін.

На нашу думку, з метою забезпечення раціонального використання і охорони земель доцільно здійснити цілу низку дійових заходів: звільнення землекористувачів від сплати податку на земельні ділянки, на яких здійснюється рекультивація або сільськогосподарське освоєння; запровадження низки юридичних і економічних санкцій за погіршення якості земель; здійснення бюджетного фінансування робіт по відновленню земель, які не з вини сільгоспкористувачів зазнали порушення; надання кредитних і податкових пільг лише тим землекористувачам, які здійснюють відтворення родючості ґрунтів.

Потребує удосконалення і грошова оцінка земель, яка має бути приведена у відповідність зі змінами, що відбулися в аграрному секторі економіки в останні роки. При цьому доцільно застосовувати і нормативний, і експертний підходи. На думку автора, при використанні першого з них слід урахувувати не тільки урожайність, а і розміри виробничих витрат. При експертній ж оцінці землі найбільш прийнятними є такі методичні підходи: капіталізація чистого операційного або рентного доходу (її необхідно застосовувати при визначенні вартості земельної ділянки, яка найбільш ефективно використовується); зіставлення цін продажу аналогічних земельних ділянок (тоді, коли реальна інформація про їх продаж є доступною); урахування витрат на поліпшення земель (при оцінці вартості ділянок, що освоєні або передбачаються бути освоєними).

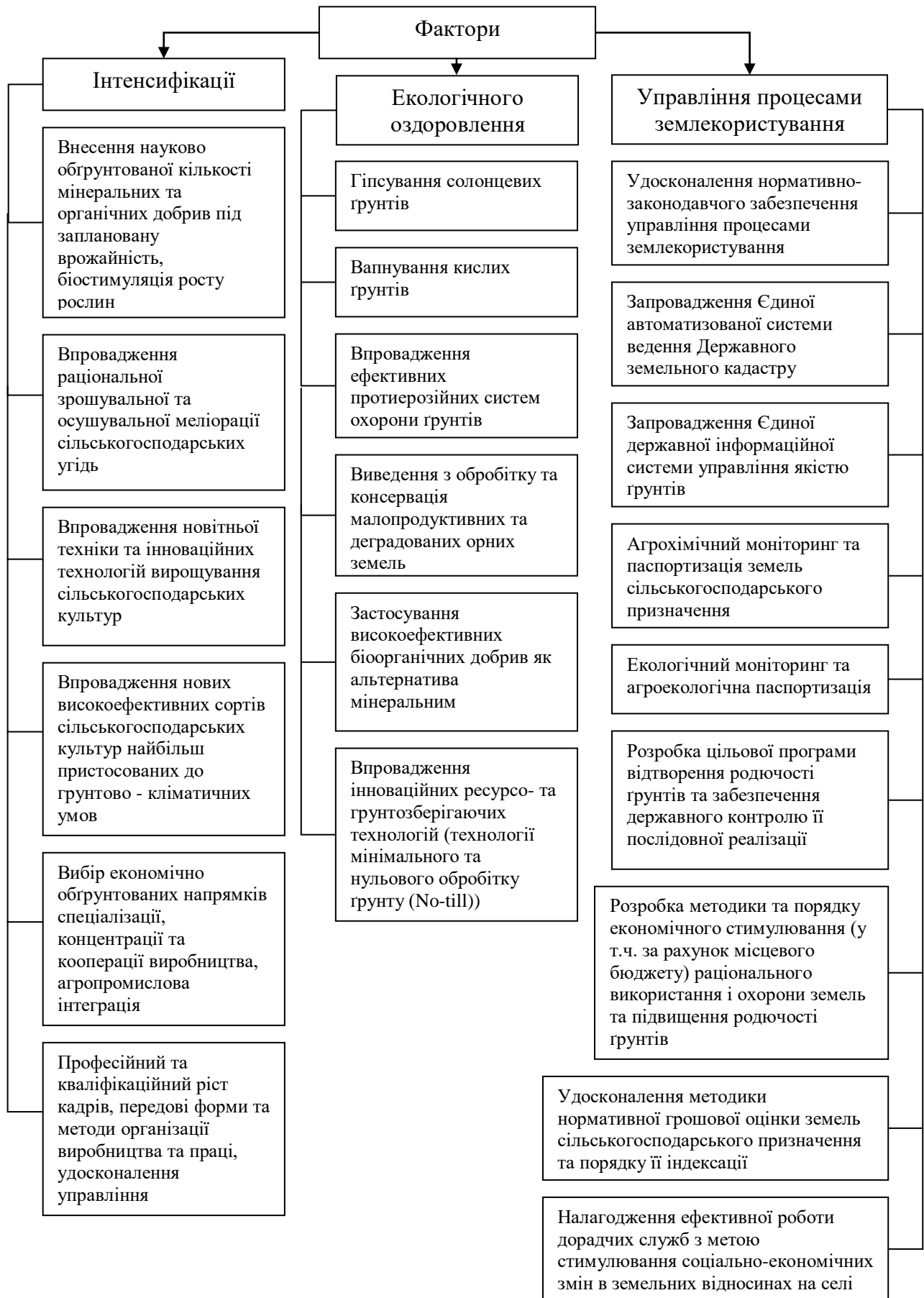

Рис.1. Система факторів інтенсифікації, екологічного оздоровлення та управління процесами сільськогосподарського землекористування (власна розробка)

Вибір того чи іншого методичного підходу до грошової оцінки земель визначається наявністю відповідної інформації про даний об'єкт оцінки.

За нашими дослідженнями, для недопущення зниження ефективності виробничих витрат індексацію нормативної грошової оцінки земель проводити за єдиним коефіцієнтом неправомірно. За допомогою інфляційного коректора, що розраховується як відношення середньорічного індексу інфляції (вираженого у відсотках) до 100% доцільно здійснювати коригування негативного впливу інфляції на величину нормативної грошової оцінки земель. Визначені нами по адміністративних районах Миколаївщини розміри грошових оцінок їх сільгоспземель, розраховані на основі чинного законодавства і з урахуванням середньорічного індексу інфляції, наведені в табл.5.

Таблиця 5

Нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь по адміністративних районах Миколаївської області з урахуванням середньорічного індексу інфляції

Адміністративні райони	Нормативна грошова оцінка земель станом на:						Відхилення розрахункової нормативної грошової оцінки від фактичної	
	01.07.1995 р		01.01.2011 р. (розрахована згідно чинного законодавства)		01.01.2011 р. (розрахована з урахуванням середньорічного індексу інфляції)			
	1га, грн	загальна, млн.грн	1га, грн	загальна, млн.грн	1га, грн	загальна, млн.грн	на 1га, грн	загальна, млн.грн
Арбузинський	3071	183,0	9827,2	585,7	31938,4	1903,5	22111,2	1317,8
Баштанський	3056	207,5	9779,2	664,0	31782,4	2158,0	22003,2	1494,0
Березанський	3100	161,5	9920,0	516,8	32240,0	1679,7	22320,0	1162,9
Березнегуватський	2588	161,2	8281,6	515,9	26915,2	1676,8	18633,6	1160,9
Братський	2974	140,7	9516,8	450,1	30929,6	1463,0	21412,8	1012,8
Веселинівський	3175	199,1	10160,0	637,0	33020,0	2070,4	22860,0	1433,3
Вознесенський	2761	175,3	8835,2	561,0	28714,4	1823,4	19879,2	1262,3
Врадіївський	2353	67,8	7529,6	216,9	24471,2	704,8	16941,6	487,9
Доманівський	2733	191,0	8745,6	611,3	28423,2	1986,8	19677,6	1375,5
Єланецький	2765	91,5	8848,0	292,9	28756,0	951,8	19908,0	659,0
Жовтневий	3242	214,3	10374,4	685,7	33716,8	2228,7	23342,4	1542,9
Казанківський	2620	156,4	8384,0	500,5	27248,0	1626,7	18864,0	1126,2
Кривоозерський	3566	167,6	11411,2	536,3	37086,4	1743,1	25675,2	1206,7
Миколаївський	3441	198,5	11011,2	635,3	35786,4	2064,9	24775,2	1429,5
Новобузький	2614	120,0	8364,8	383,9	27185,6	1247,8	18820,8	863,9
Новоодеський	2579	153,7	8252,8	491,9	26821,6	1598,6	18568,8	1106,7
Очаківський	3947	146,8	12630,4	469,9	41048,8	1527,0	28418,4	1057,2
Первомайський	3256	251,4	10419,2	804,4	33862,4	2614,2	23443,2	1809,8
Снігурівський	3415	246,9	10928,0	790,1	35516,0	2567,8	24588,0	1777,7
Область в цілому	2982	3191,3	9542,4	10212,3	31012,8	33189,9	21470,4	22977,6

Вважаємо, що проведена з урахуванням середньорічних темпів інфляції грошова оцінка земель є більш правильною, ніж та, що здійснюється згідно діючого законодавства. Тому в майбутньому грошову оцінку сільгоспугідь в кожному аграрному підприємстві доцільно розраховувати за методикою, яку ми використали по адміністративних районах Миколаївщини.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі висвітлено теоретико-методичні положення та

запропоновано нові підходи до вирішення наукової проблеми забезпечення економічного зростання в діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. Отримані результати дисертаційного дослідження дозволяють зробити наступні висновки, що мають теоретичне і практичне значення.

1. Економічне зростання значна частина вчених-економістів зводить до збільшення доходів суб'єктів господарювання. На нашу думку, воно має призводити не тільки до підвищення ефективності виробничої діяльності господарських формувань, а і до покращення соціальних умов життя їх працівників і населення регіону та країни в цілому.

2. В економічній літературі немає єдності і у визначенні поняття «інтенсифікація». Одні зводять її до зростання матеріальних витрат і праці на одиницю земельної площі, другі – до збільшення виходу продукції на одиницю останньої, треті розглядають її як прогресивну форму розширеного відтворення. На погляд автора, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва являє собою процес, в основі якого лежить зростання вкладень коштів і праці на одиницю земельної площі з метою одержання з неї більших обсягів високоякісної і дешевої продукції на основі запровадження досягнень науки і передового досвіду, забезпечення ефективного використання наявного виробничого потенціалу та покращення соціальних умов життя сільського населення.

3. Основними проблемами інтенсифікації використання земель є руйнування родючості ґрунтів, недостатність фінансових ресурсів, низький рівень відповідальності землевласників і землекористувачів, зниження біологічної активності рослин та їх стійкості до різних хвороб.

4. Для оцінки інтенсифікації землекористування необхідна система показників, яка має включати і натуральні, і вартісні показники. Більш прийнятними з них є перші, але для всебічної оцінки необхідно використовувати і другі.

Поряд із системою показників доцільно застосовувати і узагальнюючі. Одні з яких характеризують рівень інтенсивності виробництва, другі – результативність інтенсифікації, а треті поєднують і її фактори, і результативність. Найбільш прийнятним із узагальнюючих показників є рентабельність виробництва, яку слід визначати відношенням прибутку до вартості основних і оборотних засобів та витрат на підготовку робочої сили.

5. Як показав аналіз, загальний розмір земельних площ сільськогосподарських підприємств Миколаївської області в 2009 р. був у 1,9 раза меншим, ніж в 1995 р. При цьому спостерігалось поступове зростання рівня розораності сільгоспугідь. По більшості видів продукції за вказаний період відбулося скорочення обсягів виробництва.

6. За аналізовані нами роки в аграрних підприємствах Миколаївської області відбувалося поступове зростання вартості основних засобів в розрахунку на 1га сільськогосподарських угідь (яке мало місце по більшості адміністративних районів). Практично по всіх сільськогосподарських культурах за 2000-2009 рр. мало місце поступове збільшення виробничих витрат на 1га земельних угідь, що свідчить про поступове підвищення рівня інтенсифікації землекористування.

7. Як показали проведені нами групування і кореляційно-регресивний аналіз сільськогосподарських підприємств області, збільшення виробничих витрат на 1га сільгоспугідь призводить до підвищення розмірів прибутків з 1га (в 3,9 раза) та рівня рентабельності (в 1,4 раза).

8. За основною частиною показників віддача сільськогосподарських земель Миколаївщини в 2009 р. проти 1995 р. була більш високою. Крім того, найвища ефективність використання земельних угідь склалась в господарських товариствах, приватно-орендних підприємствах та фермерських господарствах, а найнижчою – в сільськогосподарських кооперативах і державних підприємствах.

9. Здійснені нами групування сільськогосподарських підприємств Миколаївщини свідчать про переваги тих з них, що мають більші площі сільгосп - угідь, зі зростанням яких з'являється можливість забезпечення підвищення рівнів інтенсивності. Майже аналогічні результати одержані нами і у групуваннях господарств за розмірами площ зернових культур і соняшнику.

10. З метою більш раціонального використання земельних угідь та удосконалення сполучення обсягів сільськогосподарської і промислової продукції у ЗАТ «Веселинівська МТС» нами було вирішено економіко-математичну задачу. В результаті впровадження отриманих результатів в практику загальний розмір прибутку господарства зростає в 6,12 раза, а рівень рентабельності – в 8,54 раза.

11. Розвиваючи агропромислову інтеграцію, слід оптимізувати розміри сировинних зон переробних підприємств, впроваджувати безвідходні технології, сприяти процесам спеціалізації та концентрації сільськогосподарських підприємств і вирішувати соціальні проблеми селян. З метою підвищення ефективності функціонування кооперативних структур доцільно здійснювати державну підтримку їх розвитку.

12. Необхідно зміцнювати та підвищувати ефективність використання виробничого потенціалу підприємств. Ураховуючи нестачу у господарствах технічних засобів, потрібно розвивати лізинг, створювати МТС, активізувати технічний сервіс, який здійснюється обслуговуючими кооперативами. Для вирощування сільськогосподарських культур найбільш прийнятними сьогодні є «No-till»-технології, а також контурно-меліоративна організація території.

Для покращення використання робочої сили необхідно насамперед удосконалювати оплату праці та орендні відносини. Розміри орендної плати мають бути диференційованими в залежності від рівня ефективності використання сільськогосподарських земель. Орендарі повинні своєчасно розраховуватися з орендодавцями, держава ж має здійснювати суворий контроль за ефективним використанням орендованих земель.

13. Держава з метою забезпечення раціонального використання та охорони сільськогосподарських земель має: звільнювати землекористувачів від сплати податку на земельні ділянки, на яких здійснюється рекультивація або сільськогосподарське освоєння; запроваджувати низку юридичних і економічних санкцій за погіршення якості земель; здійснювати бюджетне фінансування робіт по відновленню земель, які не з вини сільгоспкористувачів зазнали порушення; кредитні і податкові пільги надавати лише тим землекористувачам, які здійснюють відтворення родючості ґрунтів за власні або позичені ними кошти.

14. Необхідно удосконалити і грошову оцінку земель, при визначенні якої можна застосовувати і нормативний, і експертний підходи. Причому, при використанні першого підходу доцільно ураховувати не лише урожайність, а і розміри виробничих витрат, а при експертній оцінці землі – капіталізацію чистого операційного або рентного доходу (яку слід застосовувати при визначенні вартості земельної ділянки, що найбільш ефективно використовується), зіставлення цін продажу аналогічних земельних ділянок (тоді, коли реальна інформація про їх продаж є доступною), ураховання витрат на земельні поліпшення (при оцінці вартості ділянок, що освоєні або передбачаються бути освоєними). Вибір того чи іншого методичного підходу до грошової оцінки земель визначається наявністю відповідної інформації про них.

15. Для уникнення негативного впливу інфляції на величину нормативної грошової оцінки земель доцільно здійснювати її коригування за допомогою інфляційного коректора. Розрахована нами з урахуванням середньорічних темпів інфляції грошова оцінка сільгоспугідь є більш високою і правильною, ніж та, що здійснена згідно діючому нині законодавству. Тому саме її слід використовувати в майбутньому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У фахових наукових виданнях:

1. Кузьома В. В. Ретроспектива та ефективність реформування земельних відносин в аграрній сфері економіки Миколаївщини / В.В.Кузьома // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2006. – №4 (38). – С. 104-110. – 0,44 д.а.

2. Кузьома В. В. Інтенсифікація – основа ефективного використання землі / В.В.Кузьома // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси. – 2007. – Вип. 18 – Ч. III. – С. 118-120. – 0,25 д.а.

3. Кузьома В. В. Ретроспектива та організаційно-економічні передумови раціонального впровадження іпотеки аграрних земель / В.В.Кузьома // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – Харків. – 2007. – Вип. 54. – С. 116-121. – 0,38 д.а.

4. Кузьома В. В. Розміри земельних площ кожного окремого підприємства повинні бути оптимальними / В.В.Кузьома // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2007. – № 1 (39). – С. 114-119. – 0,44 д.а.

5. Кузьома В.В. Сутність і основні фактори економічного зростання в аграрному секторі економіки регіону / В.В.Кузьома // Вісник Харківського національного аграрного університету. – Харків. – 2009. – №11. – С.192-197 – 0,44 д.а.

6. Червен І.І. Трансформація земельних відносин та напрями їх удосконалення / І.І.Червен, В.В.Кузьома // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2010. – №1. – с.24-32. – 0,28 д.а.

7. Кузьома В.В. Ретроспектива та сучасний стан розвитку аграрних підприємств Миколаївської області і їх землекористування / В.В. Кузьома // Збірник наукових праць ВНАУ. – Вінниця. – 2010. – №5-3. – С. 51-56. – 0,50 д.а.

В інших виданнях:

8. Кузьома В. В. Щодо ролі інтенсифікації у забезпеченні ефективного використання аграрних земель / В.В.Кузьома // Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. – Умань, 2007 – С. 103-104. – 0,13 д.а.
9. Кузьома В. В. Економічний механізм раціонального землекористування потребує удосконалення / В.В.Кузьома // Державна політика та стратегія реформування економіки України в ХХІ сторіччі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 березня 2007 р. – Полтава, 2007. – С.143-144. – 0,19 д.а.
10. Кузьома В.В. Щодо проблем функціонування повноцінного ринку аграрних земель в Україні / В.В.Кузьома // матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 11-13 квітня 2007 р. – Миколаїв: МДАУ, 2007. – С.70-71. – 0,13 д.а.
11. Кузьома В. В. Щодо визначення оптимальних розмірів земельних площ аграрних підприємств / В.В.Кузьома // Тенденції та закономірності розвитку обліково-аналітичного забезпечення в Україні: міжвузівська науково-практична конференція, 28 квітня 2007 р. – Миколаїв: НУК, 2007 – С. 72-75. – 0,19 д.а.
12. Кузьома В. В. Рівень технічного забезпечення аграрних підприємств потребує підвищення / В.В.Кузьома // Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації : всеукраїнська науково-практична конференція, 24-25 травня 2007 р. – Миколаїв: МДАУ, 2007. – С. 150-151. – 0,13 д.а.
13. Кузьома В. В. До питання удосконалення економічного механізму раціонального землекористування / В.В.Кузьома // Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, 9-11 квітня 2008 р. – Миколаїв: МДАУ, 2008. – С. 173-175. – 0,13 д.а.
14. Кузьома В.В. Сутність і основні фактори економічного зростання в аграрному секторі економіки регіону / В.В.Кузьома // Ринкові трансформації та економічний механізм підвищення ефективності підприємств аграрного сектора: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 8-9 жовтня 2009 р. – Харків: ХНАУ, 2009. – С.177-178. – 0,19 д.а.
15. Кузьома В.В. Особливості і проблеми інтенсифікації використання земельних угідь / В.В.Кузьома // Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25-27 березня 2010 р. – м. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 28- 33. – 0,19 д.а.

АНОТАЦІЯ

Кузьома В.В. Економічне зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК). – Миколаївський державний аграрний університет, Миколаїв, 2011.

У дисертаційній роботі висвітлено теоретико-методичні положення та практичні рекомендації щодо економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування. Досліджено теоретичну сутність, основні фактори і значення економічного зростання та інтенсифікації виробництва, особливості і проблеми інтенсифікації використання земельних угідь, визначено методичні підходи до оцінки розвитку інтенсифікації землекористування. На основі дослідження поглядів провідних вчених-економістів уточнено визначення сутності економічного зростання та інтенсифікації виробництва.

Проаналізовано ретроспективу та сучасний стан розвитку аграрних підприємств, факторні показники розвитку інтенсифікації землекористування, здійснено оцінку результативності розвитку інтенсифікації використання земельних угідь. За результатами проведених досліджень визначено основні напрями послідовного економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсивного землекористування, серед яких: удосконалення спеціалізації, оптимізація розмірів підприємств та подальший розвиток агропромислової інтеграції і кооперації; зміцнення та підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємств; покращення організації реалізації виробленої продукції та удосконалення економічних механізмів землекористування; здійснення економічно обґрунтованої грошової оцінки земельних угідь сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічне зростання, інтенсифікація виробництва, ефективність, спеціалізація, сільськогосподарські підприємства, виробничий потенціал, економічний механізм землекористування, грошова оцінка.

АННОТАЦИЯ

Кузёма В.В. Экономическое возрастание деятельности сельскохозяйственных предприятий на основе интенсификации землепользования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управления предприятиями (экономика сельского хозяйства и АПК). – Николаевский государственный аграрный университет, Николаев, 2011.

В диссертационной работе освещены теоретико-методические положения и практические рекомендации относительно обеспечения экономического возрастания деятельности сельскохозяйственных предприятий на основе интенсификации землепользования. Исследованы сущность, основные факторы и значения экономического возрастания и интенсификации производства, особенности и проблемы интенсификации использования земельных угодий, определены методические подходы к оценке развития интенсификации землепользования. На основе исследования взглядов ведущих ученых-экономистов уточнено определение сущности экономического возрастания и интенсификация производства.

Автором установлено, что к сущности понятий «экономическое возрастание» и «интенсификация производства» разные ученые подходят далеко не одинаково,

единство в их взглядах отсутствует. В диссертационной работе предложены авторские определения сущности понятий «экономическое возрастание» и «интенсификация производства». Автор считает, что «экономическое возрастание» не следует ограничивать лишь увеличением доходов хозяйственных субъектов, ибо оно должно приводить не только к повышению эффективности их производственной деятельности, а и к улучшению социальных условий жизни их работников и населения данного региона и страны в целом. Интенсификация же сельскохозяйственного производства представляет собой процесс, в основе которого лежит рост вложений средств и труда на единицу земельной площади с целью получения с нее больших объемов высококачественной и дешевой продукции (за счет внедрения достижений науки и передового опыта, обеспечения эффективного использования имеющегося производственного потенциала и улучшения социальных условий жизни сельского населения).

В результате исследования установлено, что на достижение экономического возрастания деятельности сельскохозяйственных предприятий на основе интенсификации землепользования влияет целый комплекс взаимосвязанных факторов.

Учитывая специфику сельского хозяйства для оценки интенсификации землепользования автором предложена система показателей, которая включает как натуральные, так и стоимостные показатели. При этом наиболее приемлемыми из них являются первые, поскольку при их вычислении мы избавляемся от влияния цены, себестоимости и источников формирования значений отдельных показателей уровня интенсификации.

Поскольку слишком большой набор показателей интенсификации усложняет ее анализ, то наряду с их системой необходимы и обобщающие показатели. Одни из них могут характеризовать уровень интенсивности производства, вторые – результативность интенсификации, а третьи совмещают и ее факторы, и результативность. Наиболее приемлемым из обобщающих показателей является рентабельность.

Проанализированы ретроспектива и современное состояние развития аграрных предприятий, а также факторные показатели интенсификации землепользования. Осуществлена оценка результативности развития интенсификации использования земельных угодий.

В результате исследования обоснованы основные направления последовательного экономического возрастания деятельности сельскохозяйственных предприятий на основе интенсивного землепользования, среди которых: оптимизация специализации и размеров предприятий, дальнейшее развитие агропромышленной интеграции и кооперирования; укрепление и повышение эффективности использования производственного потенциала предприятий; улучшение организации реализации производственной продукции; совершенствование экономических механизмов землепользования; осуществленные экономически обоснованной денежной оценки земельных угодий сельскохозяйственных предприятий.

Автором установлено, что рациональное углубление специализации сельскохозяйственных предприятий на производстве зерна и семян подсолнечника

приводит к повышению эффективности функционирования этих отраслей, а в конечном счете – и общей деятельности аграрных формирований.

Главным заданием государственной политики в сфере аграрного землепользования является обеспечение рационального использования и охраны сельскохозяйственных земель на основе их экологизации и охраны, защиты почв от деградации, сохранения и восстановления их плодородия. С целью обеспечения рационального использования и охраны земель целесообразно осуществить целый ряд действенных мероприятий, среди которых: освобождение землепользователей от уплаты налогов на земельные участки, на которых осуществляется рекультивация или сельскохозяйственное освоение; внедрение ряда юридических и экономических санкций за ухудшение качества земель; осуществление бюджетного финансирования работ по восстановлению земель, которым не по вине сельскохозяйственных пользователей причинен ущерб; предоставление кредитных и налоговых льгот лишь тем землепользователям, которые осуществляют восстановление плодородия почв за собственные (или одолженные) ими средства.

Диссертантом усовершенствованы методические подходы к осуществлению экономически обоснованной денежной оценки земельных угодий сельскохозяйственных предприятий. По его мнению при использовании нормативного метода необходимо учитывать не только урожайность сельскохозяйственных культур, а и размеры производственных затрат с учетом темпов инфляции. При экспертном же методе денежной оценки земель целесообразно: осуществлять капитализацию чистого операционного или рентного дохода; сопоставлять друг с другом реализационные цены на аналогичные земельные участки; учитывать затраты на улучшение земель.

Ключевые слова: экономическое возрастание, интенсификация производства, эффективность, специализация, сельскохозяйственные предприятия, производственный потенциал, экономический механизм землепользования, денежная оценка.

ANNOTATION

Kyzema V.V. The economy growing of activity of agricultural enterprises is on the basis of intensification of land-tenure. It is Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences after speciality 08.00.04 is an economy and management enterprises (agrarian economics and APK). It is the Mykolaiv state agrarian university, Mykolaiv, 2011.

In dissertation work theoretical and methodological positions and practical recommendations are reflected in relation of the economy growing of activity of agricultural enterprises on the basis of intensification of land-tenure. Theoretical essence, basic factors and values of the economy growing and intensifications of production, feature and problem of intensification of the use of the landed lands, is investigational, the methodical going is certain near the estimation of development of intensification of land-tenure. On the basis of researches of looks of leading scientists-economists determination of essence of the economy growing is specified and intensifications of production.

Analysis of retrospective and current status of agricultural enterprises factor indicators of intensification of land use, made the evaluation of the effectiveness of land use intensification. The analysis defines the main directions of consecutive economic growth of agricultural enterprises on the basis of intensive land use, including: improvement of specialization, optimization of size and further development of agro-industrial integration and cooperation; strengthening and increasing the efficiency of utilization of productive capacities of enterprises, improving the organization of production and improvement of economic mechanisms of land use, implementation of cost-based monetary valuation of lands of agricultural enterprises.

Keywords: economy growing, intensification of production, efficiency, specialization, agricultural enterprises, productive potential, economic mechanism.

Підписано до друку _____.2011 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9.
Ум. друк. арк. 0,9 Тираж 100 прим. Зам. №_____
Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського державного аграрного університету
54010 м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9